

KADIN YOKSULLUĞU OLGUSUNA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM: ELAZIĞ ÖRNEĞİ*

Ömer Şükrü YUSUFOĞLU**

ÖZET

Günümüzde pek çok kadın yeterli bir eğitime sahip değildir ve kadınların çoğu ücretsiz aile işçisi konumundadır. Çalışan kadınlar ise düşük ücretlerle ve sigortasız işlerde çalışmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı kadınlar mağdur olmakta ve yoksul kadınların sayısı giderek artmaktadır. Yoksullar içinde kadınların sayısının artması ve kadınların yoksulluktan daha çok etkilenmeleri nedeniyle kadın yoksulluğu olgusu daha fazla önem kazanmıştır. Kadın yoksulluğu, yoksulluğun bir kadın sorunu haline gelmesini incelerken; aile içi şiddet, erken evlilikler, boşanma, eşin evi terk etmesi, hane içi eşitsizlikler, eğitim eksikliği ve çalışma gibi kadını ilgilendiren durumları da ele almaktadır. Kadın yoksulluğu üzerine araştırma yapmak amacıyla, örneklem grubu olarak 100 yoksul kadın belirlenmiştir. Bu kadınlar üzerine Elazığ'da bir alan araştırması planlanarak anket çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda kadın yoksulların düşük eğitim düzeyine sahip oldukları, kalabalık hanelerde yaşadıkları, iş imkanlarından yeterince faydalanamadıkları, ağır ve düşük ücretli işlerde çalıştıkları, sosyal dışlanma ve aile içi şiddet gibi problemleri sık yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Toplumsal Cinsiyet, Ayrımcılık, Sosyal dışlanma

* Bu çalışma Ömer Şükrü Yusufoglu'nun Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2010 yılında tamamladığı "Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, osyusufoglu@firat.edu.tr

A Sociological Approach to Women-Poverty Phenomenon: The Case of Elazığ

ABSTRACT

Today many of the women do not have an adequate training and most of them are in a situation of family worker with nonwage. Working women, however, are employed in jobs with uninsured and low wages. Because of these reasons women become suffered and the number of poor women gradually increases. The fact of women poverty becomes has a greater importance due to the rising number of women among the poor and being more affected by poverty of women. While women poverty investigates the becoming of poverty a women problem, it deals also with such facts concerning to women as family violence, early marriages, divorce, desertion, inequalities in the home, working and lack of training. By the aim of making research on women poverty, 100 poor women in Elazığ was determined as the sample and a questionnaire was designed to be administrated to them. The data obtained from the survey was analyzed.

The findings achieved in the research are that poor womens have lack of educational level, they live in crowded houses, they can not adequately benefit from job opportunities, they have to work hard and low-wage jobs, they often experience social exclusion and domestic violence.

Keywords: Poverty, Women Poverty, Gender, Discrimination, Social exclusion

1. Giriş

Dünya genelinde hızla artan yoksul kadın nüfusu yoksulluğun toplumsal cinsiyet boyutu olan “kadın yoksulluğu” olgusunu gündeme getirmiş ve 70’li yıllardan itibaren bu kavram kullanılmaya başlanmıştır. Hatta çoğu zaman yoksulluk kavramının yerine dahi bu kavram kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadın yoksulluğu özel bir ilgiye ve derin bir analize muhtaç hale gelmiştir. Bu araştırmanın amacı da artan kadın yoksulluğunu yerel düzeyde sosyo-ekonomik açıdan incelemektir.

Kadın yoksulluğunu etkileyen ve onun diğer yoksulluk türlerine oranla daha belirgin olmasını sağlayan birtakım etkenler vardır. Toplumdan topluma farklılık gösteren bu etkenler temelde benzer özellikler taşımaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, işsizlik, düşük ücretli/ağır koşullarda çalışma, güvencesizlik, erken yaşta ve istenmeden gerçekleşen evlilikler, boşanmalar, aile içi şiddet, yüksek doğurganlık oranı, yaşlılık gibi sorunlar kadınların yoksulluğu daha fazla hissetmelerine ve yoğun bir şekilde yaşamalarına neden olmaktadır.

Bu çalışmada kadınların hangi sebeplerden ötürü yoksul oldukları, yoksulluktan nasıl etkilendikleri, yoksulluğu nasıl yaşadıkları, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerinin ne olduğu, ne tür bir mağduriyetin içerisinde oldukları gibi konular ele alınmaktadır. Bu çerçevede kadın yoksulluğunu Elazığ kent merkezinde anket tekniğiyle araştırarak çeşitli bulgular elde edilmiştir.

2. Yöntem

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği konulu çalışma, bir alan araştırmasıdır. Ancak alan araştırması yapılmadan önce konuyla ilgili olarak literatür taraması yapılmış, daha

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

sonra anket soruları hazırlanarak anket formları meydana getirilmiştir. Örneklem yöntemi olarak, basit tesadüfi örneklem tercih edilmiştir. Basit tesadüfi örneklem yoluyla seçilen yoksul kadınlara 56 sorudan oluşan bir anket uygulanarak araştırma için gerekli olan veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir.

3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Elazığ kent merkezindeki tüm yoksul kadınlardır. Elazığ kent merkezinde yoksulların yoğun olarak yaşadığı doğu-batı, kuzey-güney dağılımlı beş mahalle belirlenmiştir. Bu mahalleler Aksaray, Cumhuriyet, Fevzi Çakmak, Salıba ve Yeni Mahalle'dir.

Belirlenen mahalleler içerisinde belli bir örneklem grubu oluşturmak amacıyla, Elazığ'da yoksullara yönelik bir yardım kuruluşu olan Mamuret'ül Aziz Vakfı'nın veritabanındaki isim ve adres bilgilerinden yararlanarak anket uygulanacak yoksul kadınlar seçilmiştir. Beş mahalledeki 1622 yoksul içerisinde 100 yoksul kadın seçilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın örneklem grubu 100 kişidir.

4. Yoksulluk

Yoksulluk geçmişten günümüze yaşanan ve hemen her toplumda görülen sosyolojik bir olgudur. Genel anlamda temel ihtiyaçların karşılanamaması olarak belirtilen bu kavram, aynı zamanda sahip olamama, istediğini alamama ve toplumun gerisinde kalma anlamlarını da taşımaktadır. Bugün dünyamızın pek çok bölgesinde başta Afrika olmak üzere, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya gibi yerlerde açlıkla eşdeğer olan mutlak yoksulluk problemi görülmektedir. Bugün dünya üzerinde özellikle az gelişmiş ülkelerde günlük 1 veya 2 doların altında bir gelirle yaşayan ve

kısacası aç olan yaklaşık 842 milyon insan bulunmaktadır (<http://www.fao.org/3/a-i4040e.pdf>).

Türkiye’de ise yoksulluğun daha çok kentsel boyutunu ifade eden görelî yoksulluk olgusu görülmektedir. Sallan-Gül’ün (2002: 109) belirttiği gibi, görelî yoksulluk “bireyin insanca bir yaşam sürdürebilmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel altyapısal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ve birçok şeyden yoksun olmayı ifade eder.” TÜİK güncel verilerine göre yoksulluk oranı %14,3’tür. Son üç yılın en az ikisinde yoksul olmayı ifade eden sürekli yoksulluk oranı, 2014 yılında %15,1, 2015 yılında %15,8 ve 2016 yılında %14,6 olmuştur. Bununla birlikte nüfusun %65,4’ü yıpranmış ve eskimiş mobilyalarını ekonomik nedenlerden dolayı yenileyemediğini, %68’i konut alımı ve konut masrafları dışında taksit ödemeleri veya borçları olduğunu ve %17,4’ü konut masraflarının hanelerine çok yük getirdiğini beyan etmiştir (www.tuik.gov.tr, Yoksulluk Haber Bültenleri, 2016, 2017).

Mutlak ve görelî yoksullukla birlikte yoksulluğun diğer türleri de mevcuttur. Bu yoksulluk türleri, dönemsel açıdan bakıldığında eski ve yeni yoksulluk, yerleşim yeri dikkate alındığında kırsal ve kentsel yoksulluk, toplumsal cinsiyet boyutuyla düşünüldüğünde ise kadın yoksulluğudur. Araştırmanın bu bölümünde yoksulluğun yeni bir formu olan ve daha çok kentlerde etkisini gösteren kadın yoksulluğudur.

5. Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk ihtiyaçları karşılayamama, sahip olamama, istediğini alamama anlamlarını taşıırken, aynı zamanda dışta tutma, arka planda bırakma ve ötekileştirme gibi kavramlarla beraber tanımlanmaktadır. Bunu en çok yaşayan ve buna en fazla maruz kalanlar ise kadınlardır. Bu yüzden yoksulluk içerisinde yeni bir kavram türetilmiştir. Bu kavram kadın

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

yoksulluğudur. Kavram ilk olarak Pearce tarafından 1978’de kullanılmıştır. Pearce’ye göre, yoksulluk hızla bir kadın sorunu haline gelmeye başlamıştır. (Güneş, 2002). Goldberg ve Kremen ise (1990: 2-3), kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduğunu vurgulamak için kullanmışlardır. Rahnema (2009: 257) yoksulluğun kadımlaşmasını “modernize yoksulluk” olarak tarif ettiği modern yoksulluğun ikincil görüngüsü olarak ele almaktadır. Modern yoksulluğu geleneksel yoksullukla kıyaslayan Rahnema, modern dönemde kadının konumundaki değişimleri yeni ortaya çıkan iktidar tarzlarıyla ilişkilendirmektedir. Ecevit’e göre ise kadın yoksulluğunun görünür olmasına neden olan birtakım faktörler vardır. Bu faktörler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. Düşük ücretli ve kötü işlerde çalışmak
2. Pazarlık gücünden ve örgütlenme olanaklarından yoksun olmak
3. Kayıtdışı sektörlerde ve evde istihdam olmak
4. Genelde, gündelik yarı zamanlı ya da sözleşmeli geçici işlerde çalışmak
5. Krediyeye erişimden ve kaynakları kullanmaktan yoksun olmak
6. İşgücü piyasasında ayrımcılık ve kötü muameleye maruz kalmak
7. Evle ilgili sorumlulukları nedeniyle ekonomik faaliyetlerini sınırlamak
8. Çeşitli kurumlarda sosyal-ekonomik dışlanmaya maruz kalmak (Ecevit, 2003: 85).

Yoksul hanelerdeki kadınların yaşam standartları diğer hanelerdeki kadınlara oranla düşüktür. Yoksulluk kimi zaman aç yaşamayı, kimi zaman

yarı aç yarı tok yaşamayı, kimi zaman da açlık ve tokluğun dışında daha farklı ihtiyaçları karşılayamamayı vurgulayan bir kavramdır. Tüm bunlar da hane ile birlikte değerlendirilir. Hane içerisinde kadın çocuklarıyla daima yüz yüzedir. Bu durumdaki bir kadın kendisini ihmal etmekte ve daima kendisinden çok çocuklarını düşünmektedir. Dolayısıyla kadın yoksulluğuna önem kazandıran başka bir boyut da anneliktir. Bir anne çocuklarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından daha üstün tutar ve öncelikle onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışır.

Kadınlar yoksulluktan en fazla etkilenenler olmakta ve böylece yoksulluğun yükünü en fazla onlar taşımaktadırlar. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Ancak bu nedenlerin en başında kadına yönelik ayrımcılık gelmektedir. Sosyal tabakalaşmanın katı olduğu ve sınıfsal bir yapının var olduğu ülkelerde, alt sınıfta yer alan herkes ayrımcılığa ve ötekileştirmeye uğramaktadır. Ancak bu alt sınıflarda bile kadınlar erkeklerden daha fazla yoksunluğa ve yoksulluğa maruz kalmaktadırlar. Öte yandan daha eşitlikçi ve özgürlükçü toplumlarda da kadın çoğu zaman ikinci plandadır. Kadın eğitim, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda erkeklere oranla daha az katılım göstermektedir. Bu gibi faktörler de kadın yoksulluğunun temel belirleyicileri olmaktadır.

Kadın yoksulluğu yukarıda da belirtildiği üzere kendilerini ve çocuklarını geçindirmek zorunda kalan kadınların sayıca fazlalaşmasıyla ortaya çıkan ve üzerinde tartışılan bir kavram olmuştur. Anca kadınların yoksulluk durumlarının analizinde yalnızca demografik bir değerlendirme yapmak yetersiz olacaktır. Kadınların yoksullaşma nedenlerini göz ardı ederek hane reisi olan ve yalnız yaşayan tüm kadınları yoksul olarak istatistiklere döken bu anlayış, teorik düzeyde sorunlara yol açan bir yoksulluk yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. (Alptekin, 2014: 19).

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği**6. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri**

Genel olarak yoksulluğun nedenlerine baktığımızda, bu nedenler arasında işsizlik, düşük ücretler, aile parçalanması, sosyal dışlanma ve eşitsizlik, eğitim eksikliği, savaşlar, çatışmalar ve zorunlu göçler, ekonomik dalgalanmalar vs. vardır. Bu nedenlerden bazıları yoksulluğun toplumsal cinsiyet boyutunu oluşturan kadın yoksulluğunu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenler şunlardır:

- Eğitim eksikliği,
- Küresel ve yerel düzeyde ayrımcılık
- Hane içi eşitsizlikler
- Ücretsiz aile işçiliği
- Aile parçalanması ve tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış vs.

6.1. Eğitim Eksikliği

Kadın yoksulluğunun nedenlerine baktığımızda eğitimsizlik ya da eğitim eksikliği ilk sırada gelmektedir. Kadınların erkeklere oranlara daha düşük eğitim seviyesine sahip olmaları veya okur-yazar olmamaları ve istedikleri halde okuyamamaları onların maruz kaldığı ayrımcılıkla doğrudan alakalıdır. Ekonomik olanaksızlıklar, eğitimi bir insani gelişme olmaktan çok, bir yatırıma dönüştürmekte ve toplumsal cinsiyet tercihinde eğitim sistemi kadınların aleyhine dönüşmektedir. Yoksul ailelerde eğitim için öncelik, erkek çocuklarına verilmektedir (Topçuoğlu&Aksan, 2014: 166). Eğitim konusunda kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, farklı boyutlarda ve içerikte olmakla beraber, hemen hemen bütün ülkelerde görülmektedir. Eğitim konusunda yetersiz olan kadın erken evlenmekte, iş olanaklarına yeterince katılamamakta ve böylelikle yoksullaşmaktadır. 1976 yılında Bangladeş’de kadınlara yönelik mikrokredi uygulaması başlatan

Muhammed Yunus, Bangladeş'teki okuma yazma bilmeyen kadınların oranının %85'ten fazla olduğunu belirtmektedir. Bir diğer örnek, az gelişmiş ülkelerde okuryazar olmayan yaklaşık 867 milyon kişi vardır. Bunun 550 milyondan fazlası kadındır (Moroğlu, 2011: 37). Türkiye açısından bakıldığında da istatistiklere göre eğitim eksikliği yoksulluk açısından ciddi bir risk faktörüdür. Aşağıdaki tabloda Türkiye'de cinsiyet ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları görülmektedir:

Tablo 1: Hanehalkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları

Eğitim durumu - Educational status	2009 Verileri		
	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
TÜRKİYE - TURKEY	18,08	17,10	19,03
6 yaşından küçük fertler-Members younger than 6 years of age	24,04	22,87	25,27
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen- Illiterate or literate without a diploma	29,84	30,34	29,52
İlkokul-Primary school	15,34	16,86	13,83
İlköğretim-Elementary school	17,77	17,19	18,39
Ortaokul ve orta dengi meslek-Secondary school and equivalent vocational school	9,76	10,89	7,82
Lise ve lise dengi meslek-High school and equivalent vocational school	5,34	5,71	4,76
Yüksekokul, fakülte ve üstü-University, faculty, masters, doctorate	0,71	0,92	0,40

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=472

Tabloya bakıldığında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 29,4 iken üniversite mezunu olanlarda bu oran %0,71'dir. Bu da eğitimin yoksullaşma oranını ne derece düşürdüğünün önemli bir kanıtıdır

6.2. Küresel ve Yerel Düzeyde Ayrımcılık

Kadın yoksulluğunu etkileyen bir diğer faktör toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu eşitsizlik küresel düzeyde ayrımcılık ve yerel düzeyde ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisine baktığımızda,

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

dünyanın hemen her ülkesinde kadınlar gerek işe alınmada gerekse diğer konularda ikinci plandadırlar. Connell'a göre, kadınların sömürülmesi, kapitalizmin kâr sağlama dürtüsü ve kendisini yeniden üretmeye yönelik ihtiyacıyla ilintilidir. Diğer bir deyişle, işgücünün cinsiyete dayalı bölümlenmesine ve ev kadınlarının ezilmesine yol açan baskılarla bağlantılıdır (Connell, 1998: 63).

Kadınların genel olarak konumu ve özelde çalışma hayatındaki durumları ülkeden ülkeye ve aynı ülke içindeki sosyal gruplar arasında farklılık göstermektedir. ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde kadınlar daha çok statü ve kariyer konularında ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Hindistan ve Bangladeş gibi Üçüncü Dünya ülkelerinde ise, hem işgücüne katılımı hem de diğer konularda kadın-erkek eşitsizliği oldukça yüksek oranlarda görülmektedir. "Dünya ülkeleri arasında en yüksek katılım İskandinav ülkelerinde gerçekleşirken, en düşük katılım Latin Amerika ülkelerinde olmaktadır. Öte yandan dünyadaki toplam üretimin üçte ikisini kadınlar gerçekleştirmektedirler. Buna karşın kadınlar dünya gelirinin sadece %5'ine sahiptirler" (Cömertler, 2003: 184).

Rahnema'nın belirttiğine göre, kadınların çoğu, hayatta kalmanın bir yolunu bulmak umuduyla kentlere ya da yabancı ülkelere gitmek için ailelerini ve topluluklarını terk etmeye zorlanan erkeklerin boşaltmaya başladığı kırsal bölgelerde yaşıyor. Bu kadınlar kırsal nüfus için gerekli olan gıda ürünlerinin %60'ını veya %70'ini üretmektedirler. Future Harvest'in (Uluslararası Tarım Araştırma Grubu) son zamanlarda yaptığı bir araştırma bu gerçeği kanıtlamaktadır. Kadınlar 1950'de tarım emeğinin %40'ını oluşturuyorlardı. Bugün bu oran %50'dir. Dahası dünyanın birçok

bölgesinde asıl üreticiler kadınlardır. Sahra Afrika'sında ve Karayipler'de kadın emeği temel gıda ürünlerinin neredeyse %80'ini üretiyor. Asya'da pirinç tarlalarındaki emeğin %90'ı kadınlara aittir” (Rahnema, 2009: 262).

Kadınlara yönelik olarak gerçekleşen küresel ayrımcılığın yanı sıra yereldeki ayrımcılık da söz konusu olmaktadır. Bir ülkenin bölgeleri arasında, bölgelerdeki iller arasında ve bir ilin mahalleleri arasında hem kadın-erkek arasında hem de kadınların kendi aralarında büyük farklılıklar ve eşitsizlikler vardır. Örneğin, Türkiye'de özellikle istihdam konusunda kadın-erkek arasındaki büyük farklılıklar göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de İşgücüne Katılma Oranlarının Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı (Ağustos, 2014)

İşgücüne Katılma Oranı (%)	Erkek (15 +)	72,1
	Erkek (15 - 24)	57,8
	Erkek (15 - 64)	77,5
	Kadın (15 +)	30,9
	Kadın (15 - 24)	29,3
	Kadın (15 - 64)	34,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Türk-aile yapısındaki sosyo-kültürel, dinsel ve eğitimsel faktörlerin dünya genelinden farklılık göstermesi erkeklerin istihdamına göre kadın istihdamının çok daha düşük seviyelerde gerçekleşmesine neden olmaktadır (Boyacıoğlu, 2011: 95). Sonuç olarak ister formel isterse enformel alanda olsun, erkek egemen bir toplum yapısı ve kurumlar her yerde varlığını sürdürmektedir. Ancak özellikle son yıllarda ülkemizde ciddi bir eğitim seferberliği başlatılmış ve geleneksel değerlerle bağlantılı olan kültürel sınırlar aşılmaya başlamıştır. Artık kız ve erkek çocukları arasındaki eğitim farkı eskisi kadar değildir. Bu durum, hiç şüphesiz ileriki yıllarda istihdam alanında kadın lehine olumlu bir şekilde yansımacaktır.

6.3. Hane İçi Eşitsizlikler

Hane içindeki eşitsizlikler daha çok anne-babanın konumu ve çocukların cinsiyetiyle ilgilidir. Moghadam'ın (2005: 13-18) belirttiği gibi hane içindeki eşitsizlikler, erkeklere ve kadınlara verilen değer, çocukların hane gelirine katkıları, kızların eğitimi ve doğurganlığıyla yakından ilişkilidir. Aile içerisinde kız çocuklarına farklı erkek çocuklara farklı davranılmaktadır. Erkek çocuklar kız çocuklarına oranla daha az baskı görmekte ve daha serbest yaşamaktadırlar. Eğitim olanaklarından yararlanmada, evin dışındaki hayata uyum sağlamada ve ev dışındaki sorumlulukları üstlenmede hep erkek çocukları ön plandadır. Kız çocukları ev içerisinde çok erken yaşlarda sorumluluk almaktadırlar. Evin dışında ise özgürlükleri son derece sınırlıdır. Yaşar'a göre kadınların küçük yaşlarda maruz kaldıkları psikolojik baskı, öğrenilmiş çaresizlik olgusuna dönüşerek tüm yaşamlarını etkilemektedir. Onların utanma, mahremiyet, çekingenlik gibi davranışları ebeveynleri tarafından övülerek desteklenmektedir. Bunun sonucunda kadınlar yetişkin hale geldikleri zaman ne yapacaklarını bilmemekte ve muhtemelen bir erkeğe bağımlı kalmak durumuna düşmektedirler (Yaşar, 2013: 231)

Gerek hane içi eşitsizlikler gerekse küresel ve yerel düzeyde ayrımcılık aynı zamanda sosyal dışlanma olgusunun da bir parçasıdır. Sosyal dışlanma yoksulluğun önemli bir yansımasıdır. Yoksullar genellikle bazı mal ve hizmetlere erişimde toplumun gerisinde kaldıkları için toplum tarafından kabul görmemekte ve dışlanmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak yoksulların yoksulluğu daha da derinleşmekte ve yoksulluk içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Ancak kadın yoksullar için sosyal dışlanma

yoksulluğun bir sonucu olmaktan ziyade önemli bir nedenidir. Yani onlar daha çok yoksul oldukları için değil dışlandıkları için yoksul olmaktadır.

6.4. Ücretsiz Aile İşçiliği

Geleneksel anlayışta kadınlar genellikle ev işlerinden sorumlu tutulurken erkekler daha çok gelir elde etme ve evini geçindirmekle sorumlu olmaktadır. Kadınların günlük ev işlerinde zaman harcamaları ve çocuklarının bakımını üstlenmeleri onların herhangi bir gelire sahip olmamalarına ve daha fazla yıpranmalarına neden olmaktadır. Günümüzde halen birçok ülkede yemek ve temizlik yapma gibi ev işleri ile çocuk bakımından sadece kadının sorumlu tutulduğu; çalışacağına ya da çalışmayacağına dair kararın verilmesinde ise sadece kadının değil, eşinin ve sosyal çevrenin de söz hakkı olduğu gibi çelişki içeren durumlar mevcuttur. Bu sorumluluklar ise kadınların hem iş yaşamına girişini zorlaştırmakta hem iş yaşamındaki hareketliliklerini kısıtlamaktadır (Alptekin, 2014: 27). Öte yandan son derece yorucu olan ev işleri gerçek bir iş olarak bile görülmemektedir. Ev işlerinin belirlenmiş bir vakti yoktur. Çalışma saatleriyle dinlenme saatleri iç içe girmiş vaziyettedir. Dinlenmek, aynı zamanda ev içinde çalışmak anlamına da gelmektedir. Dinlenirken sökükle dikmek, alışveriş listesi hazırlamak, çamaşır katlamak vs. bunun somut örneklerindedir (Fidan, 2016: 91).

6.5. Aile Parçalanması ve Tek Ebeveynli Aileler

Kadın yoksulluğu ile ilgili bir diğer önemli nokta çekirdek aile pratiğinin sarsılmasıyla ortaya çıkan tek ebeveynli ailelerdir. Ölüm, boşanma ve resmi olmayan ayrılıklarla birlikte gerçekleşen aile parçalanmasında erkeklere nazaran kadınlar daha fazla mağdur olmaktadır. Özellikle Amerika'da 1950 ve 1980 yılları arasında gerçekleşen aile parçalanmaları kadınların yoksulluk riskini artırmış ve

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

bunun sonucunda Pearce (1978) kadın yoksulluğu olgusunu gündeme getirmiştir. Chant'a göre yalnız annenin olduğu birimlerin genellikle, iki ebeveynli hanelere göre daha kötü durumda olduğu kabul edilir. Çünkü bunlar yalnızca "ekmek kazanan" bir eş eksiklikleri olduğu için yetişkin bir erkeğin kazançlarından mahrum değildir, aynı zamanda desteklemesi gereken kendisine bağımlı daha fazla kişiye sahiptir (Chant, 2014: 39).

Cawthorne'un (2008) belirttiğine göre aile sayısı olarak bakıldığında, yaklaşık 1,420 milyon ailenin 270 milyonunu (%20'si) yoksul aileler oluşturmakta ve bu ailelerin 90 milyonu kadınlar, 180 milyonu erkekler tarafından yönetilmektedir. Ülkemizde de yalnız yaşayan veya çocuklarıyla birlikte tek ebeveynli aileleri idare eden kadınların yoksullaşma riski yüksektir. TÜİK 2008 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi'nin mikro verilerine göre, tek başına yaşayan yoksulların %81,1'i 85 yaşın üzerindedir ve bunların %75,7'si kadındır. En az bir çocuğu ile yaşayan tek ebeveynli ailelerde yoksulluk oranı %33,4 olarak yaklaşık iki milyon insan demektir. Bu ailelerin de %80'i kadınlar tarafından idare edilmektedir (Işık ve Ataç, 2011: 80).

7. Bulgular ve Yorum**7.1. Sosyo-Demografik Özellikler**

Araştırmada kadınların yoksulluk deneyimlerini gözlemleyebilmek adına ilk olarak onların yaş, medeni durum ve eğitim durumları gibi genel özellikleri ele alınmıştır. Daha sonra onların ait oldukları ailenin nüfus yapısı incelenmiştir. Araştırmada elde edilen verilere göre, yoksul kadınların yaklaşık %80'i orta yaş grubu sayılabilecek 25-50 yaş aralığında, yaklaşık %15'i yaşlı sayılabilecek 50 yaş üzerinde ve %7'si ise genç olarak kabul edilen 25 yaşın altındadır. Bununla birlikte yoksul aileler sürekli artan

dinamik bir nüfusa sahiptirler. Örneklem grubunun %4'ü çocuksuz, %17'si tek çocuklu, %25'i iki çocuklu, %26'sı üç çocuklu, %12'si dört çocuklu, %5'i beş çocuklu, %6'sı altı çocuklu, %5'i ise yedi ve daha fazla çocuğu olan ailelerden oluşmaktadır. Üçten daha fazla çocuğa sahip olan kadınların oranının %28 olması dikkate değerdir. Kent yaşamında çocuk sayısının bu denli fazla olması yoksul hanelere ayrı bir yük getirmektedir. Öte yandan çok çocuklu ailelerde yetişen çocuklar yeterli eğitim alamamakta ve sağlıklı olarak büyüyememektedirler.

Yoksul kadınların kendileri de çocuklarına bakamadıklarını ifade etmektedirler. Mesela kadınlardan biri bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Cahillikten dolayı dört çocuk yaptım, bakamadığım için ikisini görümceme verdim. Çocuklarıma o bakıyor.”* İşte kırsal yaşam ile kentsel yaşam arasındaki en büyük farklardan biri de budur. Kırsal yaşamda çocuk sayısının fazla olması işlerin kol emeğine dayanması bakımından önemli bir avantajdır. Ancak çoğunlukla zihin emeğine dayalı olan işlerin bulunduğu kent hayatında aile nüfusunun fazla olması bir dezavantajdır.

Örneklem grubundaki kadınların %50'si, çok çocuk doğurmayı engelleyecek olan doğum kontrol yöntemlerinden herhangi birini uygulamamıştır. Bunun sebepleri arasında bilgisizlik, isteksizlik, eşinin izin vermemesi ve günah olduğunu düşünme gibi unsurlar vardır. Bunlar nedenlerden ötürü yoksul ailelerin nüfusları giderek artmaktadır ve hane içerisinde kişi başına düşen gelir azalmaktadır. Dolayısıyla, birbiriyle bağlantılı olarak, düşük eğitim ve çok çocuklu aile yapısı kadın yoksulluğunun önemli bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır.

7.2. Eğitim

Yoksulluk daha çok eğitim seviyesi düşük olan bireyler arasında görülen bir durumdur. Kaldı ki, yoksul kadınlar da kendi yoksulluklarını

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

daha çok bu nedene bağlamaktadırlar. Örneğin yoksul kadınlardan birisi bu konuda şunları söylemiştir: *“Hiç okula gitmedim. Bizim köyde okul yoktu fakat diğer köydeki okula gitmek istedim. Ancak bu durumda babam: “kızlar okumayı ne yapacak siz iş görün ev bark sahibi olun”, dedi”*.

Yapılan araştırmaya göre yoksul kadınların yarıdan fazlası (%55) herhangi bir okuldan mezun olmamıştır. Bunlar içerisinde okulu yarıda bırakanlar olduğu gibi, hiç okula gitmeyen ve okur-yazar olmayan kadınlar da vardır. Ortaokul, lise veya üniversite mezunu olanların oranı ise son derece düşüktür. Bu durum yoksullukla eğitimsizlik arasındaki bağlantının ne kadar güçlü olduğunun bir göstergesidir. Diğer yandan eğitim almamanın veya eğitimi yarıda bırakmanın en önemli nedenleri ise kız çocuğunu okutmama anlayışı, kırsal bölgede okul bulunmaması ve maddi yoksulluktur.

7.3. Hane ve Eşya Durumu

Kadın yoksulluğunu incelerken, yaşanan ortamın yoksulluk üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Yoksulluk haneyi, hane de kadını etkilemektedir. Ocak'ın belirttiğine göre, yoksulların evleri sürekli inşaat halindedir. Bunun en önemli nedeni dayanıksız ve eski malzemelerin kullanılmasıdır. Bu binaların çatıları akar; soğuk, duvarlarından evin içine zorlanmadan nüfuz eder; ev içi tesisatlar kurallara uygun olmadıklarından doğru düzgün çalışmaz. Yoksulların evleri rutubetlidir ve ısıtılması zor evlerdir. Çoğunlukla, güneş ışığını yeteri kadar almazlar. (Ocak, 2007: 152). İçinde yaşanan hanenin fiziksel açıdan sağlıksız olması, ev içerisindeki eşyaların eski ve yetersiz olması, oda sayısının az olması gibi etmenler kadınlar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Örneklem grubundaki kadınların %57'si tek katlı, eski

yapılı ve sağlam olmayan evlerde oturmaktadırlar. Öte yandan %2'sinde elektrik/su şebekesi problemi, %44'ünde ev içi tuvaletin olmaması, %21'inde bağımsız mutfağın olmaması, %26'sında bağımsız banyonun olmaması, %52'sinde rutubet olması ve %54'ünde ise çatı, duvar ve pencerelerde sorun olması gibi problemler mevcuttur. Problem bulunmayan ev oranı ise %27'dir.

Yoksulların evlerinin kira olması haneyi ve hane kadını ekonomik açıdan daha zor bir durumda bırakmaktadır. Araştırma bulgularına göre kadınların %68'i kira olan evlerde oturmaktadır ve kirayı çoğu zaman ödeyememektedir. Bu nedenle daima evden atılma korkusu yaşamaktadırlar. Yoksul aileler kirayı ödeyemedikleri için sık sık ev değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Yeni bir ev bulup taşınma, oraya yerleşme, yeni bir ev düzeni kurma başta kadın olmak üzere bütün aileyi etkilemektedir. Öte yandan yoksulların yaşadıkları evler de eşyalar da yetersizdir. Yoksul hanelerin %95'inde ulaşım aracı, %5'inde buzdolabı, %13'ünde çamaşır makinesi, %95'inde bulaşık makinesi, %36'sında elektrikli süpürge, %6'sında koltuk-kanepeler gibi eşyalar yok ya da yetersizdir.

7.4. Çalışma ve Gelir

Yoksul ailelerin yoksulluğunu nicel olarak ölçmeyi sağlayan araç, gelir/tüketim ile ilgili verilerdir. Genellikle bir ailede gelir seviyesi ne kadar düşükse yoksulluk riski de o kadar yüksek seviyededir. Gelir düzeyinin düşük olmasının en önemli nedeni işsizlik ve düzensiz çalışmadır. Anket uygulanan evli kadınların çoğu eşlerinin düzenli bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Hanedeki erkeklerin neredeyse tamamına yakını ya düzensiz bir şekilde çalışmakta ya da herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu durum, büyük bir bölümü ev hanımı olan kadınların yoksulluğunu daha şiddetli

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

hale getirmektedir. Çünkü onlar kültürel yapı ve eğitim eksikliğinden kaynaklanan sorunlar yüzünden çalışmamaktadırlar. Bu nedenle de eşlerinin elde edeceği kazancı beklemek durumundadırlar. Yapılan araştırmada kadınların %67'si herhangi bir mesleğe sahip değildirlir ve kendilerinde gelir sağlayacak herhangi bir faaliyette bulunmamaktadırlar. Kadınların %20'si temizlik işlerinde, %6'sı tarım sektöründe çalışırken, dikiş-nakiş, dokuma, aşçılık, hayvancılık gibi işlerde çalışanların oranı da yine %6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgari ücretli ve sigortalı çalışan kadın oranı ise sadece %1'dir.

Yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı mahallelerde yapılan bu araştırmaya göre kadınların %95'i asgari ücretten den daha az bir gelire sahip olan hanelerde yaşamaktadır. Yoksul hanelerin kalabalık nüfusunu hesaba kattığımızda, bu hanelerde yaşayan kadınların yoksulluğunun, yoksulluğun en kötü biçimi olan açlıkla eşdeğer bir duruma geldiğini söylemek mümkündür.

7.5. Göç

Araştırma bulgularına göre kadın yoksulluğu ve göç arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Örneklem grubundakilerin yarıya yakını (%49) Elazığ'a göçle gelenlerden oluşmaktadır. Bu göçler ağırlıklı olarak Elazığ kırsalından olmakla birlikte, Elazığ'a yakın kentlerden de gerçekleşmiştir. Elazığ'a göçle gelen yoksulların oranının bu denli yüksek olması, sadece bölgenin veya ülkenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanmamaktadır. 35 yıla yakındır ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşanan terör olayları da buna neden olmaktadır. Hatta 90'lı yılların başında tırmanışa geçen göç olaylarında en önemli faktör terör olmuştur diyebiliriz. Aynı dönemde yaşanan ekonomik krizlerle terör

faktörü birleşince ülke genelinde hem yoksullukta hem de kadın yoksulluğunda bir artış meydana geldi.

Kırdan kente daha iyi bir yaşam umuduyla gelen yoksulların çoğu kentte umduklarını bulamamışlardır. Hatta kent hayatında koşulların daha zor olduğunu ve köyde iken durumlarının daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle kadın için kentte koşullar daha ağırdır. Kırdan gelen kadının kentte talep edilen eğitim ve beceri düzeyine sahip olmaması kadınlara büyük bir engel oluşturmuştur. Bu da kadını daha eve kapalı ve içe dönük bir konuma getirmiştir (Kalaycıoğlu&Tılıç, 2000: 31). Kırsal yoksulluğun kentte de devam etmesi ve çok boyutlu bir hale gelmesi kadın açısından son derece ciddi sorunlar yaratmıştır. Kente uyum sağlayamama, nakit ekonomisinin gerekliliği, sosyal dışlanma gibi sorunlar meydana gelmiştir. Ev ve çocuk bakımıyla doğrudan ilgilenen kadınlar olduğu için, yoksulluğun ağırlığını omuzlarında daima hisseden de hep kadınlar olmuştur. Araştırma esnasında görüşülen kadınların çoğu bu durumu dile getirmiştir.

7.6. Fiziksel ve Psikolojik Sağlık

Yoksul kadınların sıkıntı yaşadıkları bir diğer önemli nokta sağlık ve sağlıkla ilgili sorunlardır. Yoksul kadınların %17'si herhangi bir sağlık sorunu yaşamadıklarını belirtirken, %31 zaman zaman hastalandıklarını, %26'sı sıkça hastalandıklarını ve diğer %26'sı ise sürekli (kronik) hasta olduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle kronik hastalıklar, kadının yaşamını son derece olumsuz etkilemektedir. Kronik hastalığı bulunan kadın, hem günlük faaliyetlerini sürdürmede zorluk çekmekte, hem de eşi ve çocuklarıyla ilgilenmekte sıkıntı yaşamaktadır. Kadınlarla birlikte yoksulların çoğunun bir sosyal güvencesi yoktur. Sağlık sorunlarını Genel Sağlık Sigortası (yeşil kart) ile karşılamaktadırlar.

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

Psikolojik sağlık durumu açısından bakıldığında ise, yoksul kadınların %20'si psikolojik rahatsızlıkları yüzünden ilaç tedavisi görmektedir. Yoksul kadınların zihinsel sağlık açısından bu derece problemlili olmaları yoksulluk ve onun yarattığı sorunlarla bağlantılıdır. Bundan dolayı, yoksullara yönelik yardım stratejilerinde, yardımların sadece maddi boyutu değil, aynı zamanda kültürel ve psikolojik yönü de dikkate alınmalıdır. Özellikle kadınlara bu konuda psikolojik destek sağlanmalıdır.

7.7. Aile İçi Şiddet

Örnekleme grubundaki kadınların büyük bir bölümü farklı türden şiddete maruz kalmıştır. Kadınların %74'ü ömürlerinde en az bir defa şiddet gördüklerini geri kalan %26'sı ise herhangi bir şiddet görmediklerini belirtmişlerdir. Şiddete maruz kalan kadınların yaklaşık 1/3'ü bağırma, hakaret etme, aşağılama gibi unsurları içeren duygusal şiddete maruz kalırken, geri kalan 2/3'ü dayak olayının da içinde olduğu şiddet olaylarını yaşamaktadır. Elde edilen sonuçlar TÜİK verileriyle örtüşmektedir. TÜİK araştırmasına göre refah düzeyi düşük olan kadınların % 47'si eşinden veya birlikte oldukları kişilerden fiziksel şiddet görmüşlerdir. Refah düzeyi orta olanlarda bu oran %38,9 iken yüksek olanlarda % 26,7'dir. Son 12 ayda dayak olayına maruz kalan kadınların oranı yoksul ailelerde %13,7 iken refah düzeyi yüksek olan ailelerde bu oran %5,5'tir. Bu da yoksul ailelerde fiziksel şiddetin dinamik olduğunu gösterir (<http://rapory.tuik.gov.tr>).

Şiddet gören kadınların büyük bir bölümü de fiziksel şiddete maruz kaldığını ve bu şiddeti genellikle kocasından gördüğünü belirtmiştir. Yoksul evlerde şiddetin, özellikle fiziksel şiddetin, hiçbir zaman eksik olmayacağını belirten kadınlardan bazıları bu duruma

alıştıklarını, bir kısmı da bu yüzden psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

7.8. Evlenme ve Boşanma

Kadın yoksulluğunu etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri de yapılan evliliklerdir. Bu araştırmada kadınların çoğunun evlenirken sağlıklı karar verebilecek yaşta olmadığı, istemedikleri kişilerle evlendikleri ve ilk evlendikleri zaman resmi nikâh yapmadıkları görülmüştür. Yoksul kadınların %41'i 18'den daha küçük bir yaşta evlenmişlerdir. %42'si 18-22 yaş grubunda, %13'ü 23-27 yaş grubunda, %3'ü 28-32 yaş grubunda ve %1'i ise 33-37 yaş grubunda iken evlenmişlerdir. Ayrıca yoksul kadınların %20'si eşleriyle tanışarak, %75' ise görücü usulüyle evlenmişlerdir. Geri kalan %5'i ise eşleri tarafından kaçırılarak evlendirilmişlerdir. Bu şekilde gerçekleşen sağlıklı evlilikler birtakım sorunlara yol açmıştır. Boşanma ve terk bu sorunların en başında gelmektedir. Bunun olumsuz sonucu ailenin parçalanması, kadının haneyi yönetmesi ve ev içindeki işleri idare etmek zorunda kalmasıdır. Bu da ciddi bir yoksulluk nedenidir. Araştırma bulgularına göre örneklem grubunun %17'si boşanan veya ayrılan yoksul kadınlardan oluşmaktadır.

7.9. Sosyal Dışlanma

Araştırma sonuçlarına göre öne çıkan bir diğer nokta, sosyal dışlanma olgusudur. Kadınların önemli bir bölümü aileleri, akrabaları veya komşuları tarafından dışlandıklarını belirtirken, zenginlerden ise herhangi bir ilgi ya da yardım göremediklerini ifade etmişlerdir. Örneklem grubu içerisindeki kadınların %40'ı sosyal anlamda dışlandıklarını, %28'i ise sosyal dışlanmayı hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun olup olmadığını bilmeyenlerin oranı ise %32'dir. Ancak genel itibarıyla kadınların bu durumdan bir hayli

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

şikâyetçi oldukları gözlenmiştir. “Yoksul olduğumuz için herkes bizi dışlıyor. Var olunca herkes etrafımızda pervane oluyor. Olmayınca bu da nerden geldi der gibi bakıyorlar.” “Gerçekte fakiri kimse tanımaz. Ben akrabalarımın hiçbirini yoksul olduktan sonra görmedim.” “Keşke durumum eskisi gibi iyi olsa da hiç kimseye el açmak zorunda kalmasam.” gibi ifadelerle bu sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Öte yandan yoksul kadınların %30’u zenginlerin kendilerini umursamadığını, %15’i dışladığını, %14’ü kendilerine karşı hoşgörülü ve yardımsever olduklarını belirtmişlerdir. Kadınların %41’i ise zenginlerin kendilerine karşı nasıl bir tutum içinde olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu oranın yüksek çıkması, kadınların zenginler hakkında fazla bir fikir sahibi olmamasına bağlıdır. Bu da yine umursamazlıkla alakalı bir durumdur. Yoksul kadınlardan biri: “Zenginlerin bizi dışlayıp dışlamadıklarını bilmiyorum, çünkü biz hiç zenginlerin içinde oturmadık ve onları görmedik” diyerek bu sorunun önemini vurgulamaktadır. Bu durumların ortadan kalkması için toplumsal duyarlılığı artıracak ve bireylerin kendilerinden daha düşük konumda bulunan insanlarla ilgilenmelerini sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır.

7.10. Sosyal Yardımlar

Araştırmada ayrıca elde edilen bir diğer önemli bulgu sosyal yardımlardır. Örneklem grubundaki kadınların %12’si kendilerine maddi anlamda hiç kimsenin destek olmadığını belirtmişlerdir. %10’u kendi ailelerinden, %6’sı eşinin ailesinden, %4’ü komşularından, %6’sı hayırsever kişilerden ve %62’si yardım kuruluşlarından en fazla desteği gördüklerini belirtmişlerdir. Yapılan araştırmaya göre kadınlar en çok yardımı yardım kuruluşlarından gördüklerini ileri sürerek, bu kuruluşları

son çare yerine tek çare olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar yardıma ilk başvurdukları zaman utandıklarını ve istemenin hem kadın hem de erkek için zor bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yoksulluğun zaten kendisinin gurur kırıcı olduğunu ve bu nedenle daha sonra yardım alırken utanç duymadıklarını dile getirmişlerdir. Öte yandan sadece yardım kuruluşlarından medet ummayıp kendi imkânları dâhilinde yoksullukla mücadele eden yoksul kadınlar da vardır. Evde bir şeyler üreten ve geçim stratejisi geliştiren yoksul kadınlara rastlanmıştır. Bunun en fazla göze çarpan şekli evde ekmek yapma ve kışlık yiyecek hazırlamadır.

7.11. Yoksulluğun Başlangıcı ve Temel Nedeni

Örnekleme grubu içindeki kadınların %47'si (neredeyse yarısı) yoksul olarak dünyaya geldiklerini belirtmişlerdir. Yoksulluğun doğduğundan beri var olduğunu belirten iki kadının görüşü şöyledir: *“Yoksulluk, sana lazım olan bir şeyi alamamaktır. Ben bunu doğduğumdan beri yaşıyorum ama ne yapayım hırsızlık mı edeyim. Varlık nedir, mal nedir, çok para nedir hiç bilmiyorum.”* Başka bir kadın ise: *“Yoksulluk bulaşıcı bir hastalıktır. Elimde olmadan bu hastalığa yakalandım. Ailemden bana bulaştı. Benden de çocuklarıma geçti”*. Bu ifadeler kadınların yoksulluğa ellerinde olmadan maruz kaldıklarını ve yoksulluğun çözümü için bir şey yapamadan yoksulluklarının devam ettiğini göstermektedir. Burada kadının çaresizliği ve yaşamını değiştirme konusunda hep başkalarına bağımlı olması gibi durumlar söz konusudur. Bunlar da kadın yoksulluğunun üzerinde durduğu önemli konulardır. Kadınların %17'si evlenmeyle birlikte yoksulluklarının başladığını, %11'i evlenmeden önce yoksul olduklarını ve %18'i ise sonradan değişim

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

gösteren sosyo-ekonomik faktörler (işten çıkarılma, zorunlu göç, iflas-zarar, hastalık-kaza v.s.) nedeniyle yoksul olduklarını belirtmişlerdir.

Kadınlar yoksulluklarının en büyük nedeni olarak işsizliği, gelir yetersizliğini ve eğitimsizliği gördüklerini ifade etmişlerdir. Yoksul kadınların %26'sına göre yoksulluklarının asıl nedeni işsizliktir. Ancak bu işsizlik oranı kadınların çalışıp çalışmamalarına bağlı olan bir durum değildir. %26'lık gruptaki kadınların tamamı eşlerinin veya yetişkin erkek çocuklarının iş bulamadığını ve bu nedenle yoksul olduklarını belirtmişlerdir. Yoksul kadınlara göre yoksulluğa neden olan ikinci önemli faktör düşük ücretler veya yetersiz gelirdir. Bu oran %23 olarak görülmektedir. Kadınlar için yoksulluğa neden olan üçüncü önemli faktör ise eğitimsizliktir(%15). Diğer yoksulluk nedenlerinin oransal dağılımı şöyledir: Boşanma/ayrılma %9, vefat/sahipsizlik %9, yaşlılık %2, hastalık/özür-sakatlık %9, hükümet politikaları %2, göç %3 ve iflas/zarar %2'dir.

Tüm bunlara bir neden daha eklemekte yarar vardır. O da yoksulluğun kendisidir. Yani kronikleşen ve döngüsel hale gelen yoksulluktur. Çünkü kadınların çoğunun bu problemi ta doğdukları zamandan itibaren yaşamaları ve bundan bir türlü kurtulamamaları kronik yoksulluğun bir göstergesidir. Bu yoksulluğun hüküm sürdüğü hanelerde; yoksulluğun çocuklara aktarılması, kız çocuğunun okutulmaması veya çalışmasına izin verilmemesi, bebek ölümlerinin fazla olması, yardımlara bağımlı hale gelme gibi durumlara da rastlanmıştır. Bu unsurlar kadın yoksulluğunu daha önemli hale getirmektedir.

8. Sonuç

Kadın yoksulluğu, yoksulluk literatüründe her geçen gün önemi artan bir kavram olma özelliğini taşımaktadır. İnsani anlamda ciddi bir sorun olan yoksulluğa tam olarak çözüm bulunamadığı gibi kadın yoksulluğu olgusuna da çözüm bulunamamıştır. Günümüz kapitalist düzeni içerisinde meta üretim ve tüketimine verilen değer, insani değerlerin önüne geçmiş ve bu nedenle yoksulluk sorununun çözümü ihmal edilmiştir. Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın hemen her yerinde yoksulluk sorunu mevcudiyetini sürdürürken, kadın ve çocuklar gibi dezavantajlı gruplar bu sorundan daha fazla etkilenmektedirler. Yetersiz ve geçici yardımlar ise onların yoksulluk sorununu çözmede fazlaca etkili olmamaktadır. Ancak yine de özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun etkisi başta yardım olmak üzere çeşitli politikalarla azaltılmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda önemli bir gelişme kaydeden sosyal devlet anlayışı, yoksulluk sorununu tam olarak ortadan kaldırmaya da gerek genel yoksulluk gerekse kadın yoksulluğu problemlerinde ciddi bir azalma meydana getirmiştir. Barınma, doğum, sağlık, eğitim, muhtaç asker ailesi, diğer aile yardımları ve engelli yardımları gibi çok çeşitli yardım türleri yoksulluğun ve kadın yoksulluğunun yıpratıcı etkisini azaltmıştır. Ayrıca eşi vefat eden kadına yönelik olarak yapılan yardımlar doğrudan doğruya kadın yoksulluğu ile alakalıdır. Ancak gerek Türkiye’de gerekse dünyanın diğer ülkelerinde yoksulluk sorununun çözümü için yardımlar tek başına yeterli olmamaktadır. Bu ayrıca devletler üzerinde ciddi bir ekonomik, sosyal ve siyasal yük anlamına gelmektedir.

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

Yoksulluk sorununun çözümü sadece siyasi iradeyle gerçekleştirilecek bir durum değildir. Aynı zamanda başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere tüm toplum üyelerinin soruna duyarlı olarak çözüm üretmeleri gerekmektedir. Çünkü genelde yoksulluk, özelde kadın ve çocuk yoksulluğu, toplumdaki suç, şiddet, fuhuş, madde kullanımı gibi diğer problemleri tetikleyerek huzursuzluğu artırma potansiyeline sahip olacaktır. Bu nedenle huzur ve refahın sağlanması duyarlı olmaya ve toplumun tüm üyelerinin problem çözümü noktasında aktif olmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, Duygu (2014), “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları” *Yoksulluk ve Kadın* (Ed. A. Topçuoğlu vd.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.15-33

BOYACIOĞLU, Ebru (2011), “Dünyada ve Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Projeksiyonu” *Kadın ve Yoksulluk* (Ed. N. Moroğlu), İstanbul: CM Basım Yayın, s.87-102

CAWTHORNE, Alexandra (2008), “The Straight Facts on Women in Poverty”,

https://www.americanprogress.org/issues/2008/10/women_poverty.html

CHANT, Sylvia (2014), “Kadın Hane Reisliği ve Yoksulluğun Kadınsılaşması: Olgular, Kurgular ve Gelecek Stratejileri” *Yoksulluk ve Kadın* (Ed. A. Topçuoğlu vd.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.34-88

CONNELL, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (Çev. C. Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

CÖMERTLER, Necmiye, “Yoksulluk ve Kadın” *Yoksulluk–1* (Ed: A. E. Bilgili ve İ. Altan), İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, 2003, s. 182-197

ECEVİT, Yıldız (2003) “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?” C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4), 2003 Özel Eki s. 83-88, 02.07.2008, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/495.pdf>

FİDAN, Fatma Zehra (2016), *Yoksulluk Kıskaçında Kadın*, Opsiyon Yayınevi

GOLDBERG, G. S. ve KREMEN E., “The Feminization of Poverty: Discovered in America” in *The Feminization of Poverty: Only in America?* (Ed. G. S. Golberg and E. Kremen), New York: Greenwood Pres. 1990

GÜNEŞ, Fatime, “Yoksulluk Olgusu ve Kadının Yoksulluk Deneyimi”, 18.10.2008, http://www.sav.org.tr/Almanak_yazilar%5Csen_yok_02_F_Gunes.htm,2002

IŞIK, Oğuz ve ATAÇ, Ela (2011), “Yoksulluğa Dair: Bildiklerimiz, Az Bildiklerimiz, Bilmediklerimiz”, *Birikim*, 268-69, s.66-85

KALAYCIOĞLU Sibel ve RITTERSBERGER-TILIÇ, Helga, *Gündelikçi Kadınlar*, Ankara, Su yayınları, 2000

MOROĞLU, Nazan (2011), “Yoksulluk – Yolsuzluk – Kadın” *Kadın ve Yoksulluk* (Ed. N. Moroğlu), İstanbul: CM Basım Yayın, s.37-40

OCAK, Ersan (2007), “Yoksulun Evi” *Yoksulluk Halleri* (Ed. Necmi Erdoğan), İstanbul: İletişim Yayıncılık, s.133-174

RAHNEMA, Macit, *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*, (Çev: Şule Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları, 2009

Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği

SALLAN-GÜL, Songül (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (Ed. Y. Özdek), Ankara: TODAİE Yayınları, s.107-118

TOPÇUOĞLU, Abdullah ve AKSAN, Gamze (2014), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Sosyal Yardımlar ve Kadınlar” *Yoksulluk ve Kadın* (Ed. Topçuoğlu vd.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.129-162

YAŞAR, M. Ruhat (2013), “Kadınların Yoksulluğu: Kimsesiz Kadınlar Kastı” *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek* (Ed. Ö. Aytaç & S. İlhan), Ankara: Birleşik Kitabevi s.221-276

<http://rapory.tuik.gov.tr/30-01-2018-12:25:47-20133931055948962121547098542.html>, Son Erişim Tarihi: 23.11.2017

<http://www.fao.org/3/a-i4040e.pdf> Son Erişim Tarihi: 25.08.2017

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=472 Son Erişim Tarihi: 24.10.2017

www.tuik.gov.tr, İşgücü istatistikleri, Son Erişim Tarihi: 05.09.2017

www.tuik.gov.tr Yoksulluk Haber Bültenleri, 2016, 2017